

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΑΓΓΕΛΟΥ ΤΕΡΖΑΚΗ: **‘Ο Σταυρός και τὸ Σπαθί**. Βασιλικό Θέατρο.

Τὸ ἱστορικό θέμα, μπορεῖ πρόχειρα νὰ σκεφτεῖ κανεῖς, πὼς μόνο εὐκολίες προσφέρει στὸ συγγραφέα μὲ τὴν ἔτοιμη ὑπόθεσή του, τὸ ὀρισμένο πλαίσιο πού δίνει ἡ ἐποχή, τὴν ἀτμόσφαιρα καὶ τοὺς χαρακτήρες πού ἔχει κιόλας καθορίσει ἡ Ἱστορία. Ἀρκεῖ, ἄρρητες, κάποια ἀρχιτεκτονικὴ διαρρύθμιση, λίγη γνώση τῆς σκηνηκῆς οἰκονομίας, ἢ κατάλληλη ἐκλογή τῶν δραματικῶν στοιχείων καὶ τὸ ἔργο ἔγινε. Κι' ὅμως ὅλα τούτα πού σὲ μιὰ δική σου ὑπόθεση τὰ δημιουργεῖς ἐλεύθερα, πόσους περιορισμούς ἔχουν στὸ ἱστορικό θέμα. Γιατί ὅσο κι' ἂν ἐπιτρέπει ἡ ποιητικὴ ἄδεια κάθε ἀλλαγὴ πού προάγει τὴν τέχνη, ἢ καινοτομία κι' ἢ ἱστορικὴ ἀνακρίβεια ἐνοχλοῦν πάντα. Μὰ κι' ἂν ὅλα αὐτὰ τὰ πετύχεις, χωρὶς πολλές ἀβάρεις, πόση δύναμη χρειάζεται γιὰ νὰ ζωντανέψεις τὴν ἀπὸ φυσικοῦ τῆς ψυχρῆ μακρυνῆ ἱστορία, νὰ δώσεις πνοὴ σὲ μορφές πού τίς ἔχει πιά μαρμαρώσει ὁ χρόνος, νὰ βάλεις τὰ πάθη τους σὲ πρῶτο πλάνο ζωῆς, νὰ γεφυρώσεις δυὸ μακρυνὲς ἐποχὲς μὲ τὸν αἰῶνιο πανανθρώπινο πόνο.

Τὰ κατάφερε ὅλα τούτα ὁ κ. Ἄγγελος Τερζάκης στὸ ἔργο του «Ὁ Σταυρὸς καὶ τὸ Σπαθί» πού παίζεται στὸ Βασιλικό Θέατρο; Ἀπόλυτα βέβαια ὄχι.

Μετριοῦνται στὰ δάχτυλα οἱ συγγραφεῖς μέσα στὸ παγκόσμιο θέατρο πού κατόρθωσαν τὸ καλλιτεχνικό αὐτὸ θαῦμα, νὰ κάμουν ζωὴ τὴν ἱστορία, νὰ πνίξουν τὸ χρόνο καὶ τὴν ἀπόσταση σὲ μιὰ δυνατὴ ἐντατικὴ στιγμὴ πλάνης. Ὅμως κατάφερε ἀρκετά. Ἔδωκε μιὰ ἡρωίδα περίφημα ψυχολογημένη ἀπὸ τὴν ἀποψη πού θέλησε νὰ τῆ δώσει. Ἡ Εἰρήνη εἶναι ἡ φιλαρχία κι' ἡ δύναμη προσωποποιημένη σὲ μιὰ γυναῖκα. Δὲν εἶναι διόλου ἀγαθὰ καὶ ἰδέα, παρὰ πλάσμα ζωντανεμένο μ' ἀληθινὸ παλμό, πού σὲ κάνει συχνὰ νὰ ξεχνιέσαι, νὰ τῆ μισεῖς ἢ νὰ τῆ θαυμάζεις, χωρὶς νὰ σκέφτεσαι νὰ τῆ διαμφισβητήσεις. Ἴσως δόθηκε κάπως μονόπλευρα, μόνο ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ἀχαλίνωτης φιλαρχίας τῆς καὶ γι' αὐτὸ δὲν κατάφερε νὰ γεννήσει συμπάθεια, πρᾶγμα πού θάδινε μεγαλύτερη ἔξαρση στὴ δραματικότητά. Κι' ὅμως δὲ θάταν ἄμοιρη κάποιας ἀλήθειας, μιὰ ἐσωτερικὴ πάλη κι' οὔτε ξένη πρὸς τὴ γυναῖκα καρδιά πού μήτε στὴ Μήδεια δὲν ἀρνῆθηκαν τὴν εὐαισθησία τῆς οἱ ἀρχαῖοι μας συγγραφεῖς. Μὰ κι' ἂν ἴσως δὲν ἤθελε ν' ἀπιστήσῃ στὴν ἱστορία ὁ κ. Τερζάκης πού πραγματικά τῆ θέλει ἀλύγιστη τὴν Εἰρήνη, ἄς ἐκμεταλλεῖται περισσότερο τὴ θρησκολληψία τῆς πού δὲν ἦταν λιγώτερο ἱστορικὴ, γνώρισμα ἀλλωστε ὅλης τῆς ἐποχῆς κι' ἄς τῆς ἔδινε ἔστω τὴ δικαίωση κάποιας πλάνης.

Μὰ εἴπαμε, ὁ συγγραφέας ἀλλοιῶς εἶδε τὴν ἡρωίδα του κι' ὅπως τὴν εἶδε μᾶς τὴν ἔδειξε μὲ τὸν καλύ-

τερο τρόπο. Ἡ Εἰρήνη, σὰ χαρακτήρας, ἔχει συνέπεια, πλαστικότητα, ζωϊκὸ παλμό. Μονάχα στὸ τέλος, θέλοντας νὰ κλείσει τὴ σταδιοδρομία τῆς πρὶν πέσει ἢ αὐλαία, ἔκαμε ἓνα ἄλλα μεγάλο πού ἀναγκαστικά ἔβλαψε καὶ τὴν ψυχογραφία τῆς ἡρωίδας. Ἡ Εἰρήνη ἐκθρονίζεται πέντε χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴν τύφλωση τοῦ γιοῦ τῆς. Καὶ μέσα σ' αὐτὰ τὰ πέντε χρόνια ἔχει ἀκόμα πολλὴ ζωτικότητα καὶ δράση. Φιλοδοξεῖ μάλιστα, μ' ἓνα σχέδιο γάμου τῆς μὲ τὸν Κάρολο τὸ Μεγάλο, νὰ ἐνώσει κάτω ἀπὸ τὸ σκῆπτρο τῆς τὴν Ἀνατολὴ μὲ τὴ Δύση. Ὁ κ. Τερζάκης τὸ πεντάχρονο αὐτὸ διάστημα τὸ περιορίζει στὶς 17 μέρες πού, καθὼς ἀναφέρει ὁ ἱστορικὸς Θεοφάνης, ὁ ἥλιος, κατάπληκτος ἀπὸ τὸ στυγερὸ κακοῦργημα τῆς Εἰρήνης, δὲ βγήκε νὰ φωτίσει τὴ Βασιλεύουσα. Τὶς τελευταῖες 17 αὐτὲς μέρες τῆς βασιλείας τῆς, ἡ Εἰρήνη παρουσιάζεται στὸ ἔργο τοῦ κ. Τερζάκη, μισότρελλη ἀπὸ ἀνέκφραστες τύψεις, γερασμένη, ἀδύναμη καὶ παραληρσοῦσα. Κι' αἰσθάνεται κανεῖς πὼς ἡ μετὰπτωξη εἶναι ἀπότομη, ἀταίριαστη στὸ σκληρὸ κι' ἀλύγιστο χαρακτήρα τῆς ἡρωίδας, ξαφνικὴ βιασμένη δικαιοσύνη τῆς. Ὅμως, τὸ ξαναλέω, ἔχει παράστημα βασιλικό, σφραγίδα ζωῆς, ὀλοκλήρωση, σ' ἓνα ὀρισμένο πλαίσιο.

Οἱ ἄλλοι ἥρωες, ἀκόμη κι' αὐτὸς ὁ Κωνσταντῖνος σκιαγραφοῦνται τόσο μόνο ὅσο γιὰ νὰ σταθοῦν κοντὰ στὴν Εἰρήνη, ἀφήνοντάς τῆς ὅλο τὸ βάρος καὶ τὴ δράση τοῦ ἔργου. Ὅμως τὰ σκίτσα τους εἶναι δοσμένα μὲ ἀδρές γραμμὲς κι' οἱ μορφές τους ξεκάθαρες.

Μένει ἓνας ἀκόμη ἥρωας, πού ὁ συγγραφέας, θέλησε νὰ τοῦ δώσει ἰδιαίτερη θέση στὸ ἔργο του: Ὁ λαός. Εἶναι δύσκολο νὰ δοθεῖ μέσα σὲ δυὸ τρεῖς ἐμφανίσεις τὸ πολύμορφο, πολυσύνθετο κι' ἀλλοπρόσαλλο αὐτὸ στοιχεῖο, πού, μὲ τὴ δεισιδαιμονία καὶ τὴ θρησκοκλήπη τρέλλα του, ἐπιδραῖ συχνὰ στὴν ψυχολογία τῶν ἡρώων κι' ἀπὸ ἀπλὸ φόντο τοῦ ἔργου γίνεται ἥρωας κι' αὐτὸ, καὶ λαβαίνει μέρος στὴ δράση. Μὰ κάποιες στιγμὲς κι' ἰδιαίτερα στὴ σκηνὴ τῆς πυρκαϊᾶς, ὁ κ. Τερζάκης μᾶς ἔδωκε μὲ δύναμη τὸ φανατισμό, πού γίνεται ἡρωικὴ ἔξαρση, καὶ διαισθανθήκαμε, ἔστω καὶ φευγαλέα, τὸ δράμα τῆς ἐποχῆς πού μόνο αὐτὸ ἐξηγεῖ καὶ τῶν ἡρώων τὸ δράμα.

«Ὁ Σταυρὸς καὶ τὸ Σπαθί» ἄθελα φέρνει στὸ νοῦ μας τὸ ἄλλο Βυζαντινὸ ἔργο τοῦ κ. Τερζάκη, τὸν «Αὐτοκράτορα Μιχαῆλ» καὶ δὲν μπορεῖ νὰ μὴν κάνει κανεῖς τὴ σύγκριση. Τὸ ἔργο ἐκεῖνο εἶταν δυνατότερο σὲ συγκίνηση, εἶχε πολλὴ ἀφήγηση κι' ὄχι μεγάλη συνοχὴ. Τὸ φετινὸ ἔργο ἔχει περισσότερη τέχνη σὰν θέατρο καὶ ἀρτιότερη σύνθεση. Τὸ σπουδαῖο εἶναι πὼς ὁ κ. Τερζάκης, ἀναμφισβήτητο ταλέντο, δουλεύει μὲ σύστημα κι' ἐπιμονὴ κι' ὄλο καὶ προχωρεῖ στὴν κατάκτηση τῆς τέχνης. Οἱ ἀντιρρήσεις εἶναι κι' αὐτὲς μιὰ ἀπόδειξη τῆς ἀξίας του.

Τὸ ἔργο ἀνεβάστηκε μ' ὅλη τὴν ἐπιμέλεια καὶ βαθειὰ γνώση πού χαρακτηρίζει πάντα τὴν ἐργασία τοῦ Κρατικοῦ μας θεάτρου. Δόθηκε ἰδιαίτερη προσοχὴ στὸ

ἱστορικό στοιχεῖο κι' ὄλοι, σκηνοθέτης, σκηνογράφος κι' ἐνδυματολόγος, σ' ἀρμονικὴ προσπάθεια, κατόρθωσαν νὰ μᾶς δώσουν τὴ μεγαλοπρέπεια κι' ἐπιδεικτικὴ λάμψη ποῦσαν ἀπαραίτητα γνωρίσματα τῆς παλατιανῆς ζωῆς τοῦ Βυζαντίου.

Ἡ κ. Παξινοῦ πρόσθεσε μιὰ ἀκόμη ἐπιτυχία στὶς τόσες προηγούμενες τῆς σὰν φιλαρχὴ αὐτοκράτειρα. Κράτησε μὲ δύναμη τὸ γιγάντιο ρόλο τῆς, κι' ἂν ἐξαιρέσουμε μερικὰ λάθη στὴν ἀρθρωση—πού θὰ προτιμούσαμε νὰ μὴν τὰ διόρθωνε μιὰ κι' ἔγιναν—μόνον ἐπαίνους ἀξίζει. Ἰδιαίτερα μάλιστα σὰν στάση, κίνηση καὶ σιωπηλὴ ἐκφραση εἶταν πολὺ καλὴ. Κατάφερε νὰ δώσει ἐντελῶς τὴν ἀλυγισία καὶ σκληρότητα πού ἀπαιτοῦσε ὁ ρόλος. Ὁ κ. Μινωτῆς εἶχε εὐγένεια κι' ἔδωκε ἐκφραστικότητα τὸ ρόλο του ἀδύναμου μὰ γενναίου καὶ τρυφεροῦ στὸ βάθος Κωνσταντῖνου. Κι' ὄλοι οἱ ἄλλοι στοὺς μικροὺς ρόλους τῶν ἔπαιξαν σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἔργου κι' ἀπάγγειλαν ἄνετα τὸ

στίχο, κρατώντας μόνο τὸ ρυθμὸ ποῦταν ἀπαραίτητος σὲ μερικὰ ἐπικά σημεία. Δὲ μπορεῖ νὰ μὴν ξεχωρίσει κανεῖς ὅσο μικροὶ κι' ἂν εἶναι οἱ ρόλοι τους τοὺς κ. Βεᾶκη, Ροζάν, Γλνὸ καὶ Παρασκευᾶ, πού σφραγίζουν πάντα μὲ τὴν προσωπικότητά τους κάθε ἐμφάνισή τους.

ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ ΠΑΠΑΔΑΚΗ